

Aan de Berghegelaan in Zutphen-Leesten (ten noorden van de ringweg N314), werd voorafgaand aan de de aanleg van een nieuwe straat (Morganlaan) en de bouw van 42 huizen een opgraving verricht. Deze grensde aan een eerdere opgraving aan weerszijden van de Looërenkweg. Dat project heeft onder meer 32 prehistorische boerderijen, 103 bijgebouwen, drie prehistorische graven, een ven en vier middeleeuwse erven opgeleverd. Strak tegen het nu opgegraven plangebied aan werden bijvoorbeeld de resten van de van oorsprong middeleeuwse boerderij Berghege opgegraven. Anderzijds sloot het plangebied aan op het urnenveld bij het Meijerink, dat deels is onderzocht in 1997 en 2010. De onderzoeksvragen waren bij het onderhavige onderzoek dan ook vooral gericht op deze twee thema's. Van beide zaken werd echter (vrijwel) niets aangetroffen. De focus kwam te liggen op een ven dat nog niet eerder bekend was omdat het terrein in de afgelopen eeuwen is geëgaliseerd. Daarbij is ook het zandkopje waar Berghege zijn naam zeer waarschijnlijk aan te danken heeft, verdwenen. Dit zandkopje maakte, net als het ven, deel uit van het rivierduinlandschap rondom Zutphen. Berghege lag aan de zuidoostelijke rand van de Looërenk, een langgerekt, sterk geaccidenteerd rivierduin. Aan de noord- en westzijde werd dit begrensd door de Ooyerhoekse Laak, aan de zuid- en oostzijde door het moerasgebied Leestense Broek en het Rouwbroek. Tot nu toe zijn op de Looërenk drie vennen aangetroffen. Het ven bij Berghege mat ca. 25 x 20 meter en was ca. een meter diep. Er bestaat een algemene consensus onder fysisch geografen dat de rivierduincomplexen in deze regio ontstaan zijn in het Dryas-stadiaal (c.12.850-11.650 BP), de laatste zeer koude stuiptrekking van het Weichselien. Deze datering wordt ondersteund door het palynologisch onderzoek in het veen dat in het onderste niveau van het ven werd aangetroffen. Aan de hand van macroresten werd een moeras- of oevervegetatie gereconstrueerd van een ven met voedselarm, zwak zuur water. De vegetatie omvat vier soorten zegge, egelskop, grote boterbloem, wateraardbei, waterdriehblad, vensikkelmos, hazelaar en ratelpopulier. In het pollenbeeld domineren eveneens de moerassoorten. Daarnaast vinden we aanwijzingen voor een open dennen-berkenbos, waarbij de den oververtegenwoordigd is. Op de open plekken groeiden planten die we met koude omstandigheden associëren, zoals alsem, zeedruif (*Ephedra distachya*) en mogelijk zilverkruid (*Dryas octopetale*) en dwergberk. De stukken hout in het ven die zijn bekeken zijn allemaal van grove den afkomstig. Een 14C-datering is mislukt omdat het gedateerde stuk hout een datering in de midden-bronstijd heeft; het hout moet dus van bovenaf in dit niveau terecht zijn gekomen (denk aan wortels of palen). De botanische gegevens laten echter ook een datering toe. De dominantie van respectievelijk berken en dennen is kenmerkend voor zowel de Allerødperiode (c.13.900 -12.850 BP, net vóór de koude late Dryas) als het Preboreaal (c.10.640-11.650 BP, net ná de late Dryas). Ook de eerder genoemde kruiden en zeggesoorten zijn kenmerkend voor deze perioden. Het feit dat den hier dominant is duidt op een late fase van beide genoemde perioden, waarbij laat-Preboreaal het meest waarschijnlijk is omdat het spectrum sterk doet denken aan dat van de Ooyerhoek, dat een Preboreale ouderdom heeft. Daarnaast strookt dit goed met het beeld dat de fysische geografie schetst over het ontstaan van de lokale geomorfologie. Het tweede veenniveau heeft veel vondstmateriaal opgeleverd, waaronder een groot deel van een wikkeldraadpot, scherven van onder meer potbekers, een wrijfsteen en grote stukken kwarts. Dit aardewerk dateert uit de vroege bronstijd (ca. 2000-1800 v.Chr.). Een 14C-analyse van een bemonsterd, bekapt stuk hout leverde inderdaad een datering op 1865-1850 cal v.Chr. (1sigma). Deze laag is palynologisch onderzocht. In het pollenspectrum is els dominant (een boom van de natte zone rond het ven), terwijl ook eik, hazelaar en esdoorn voorkomen. De laatste soort komt pas voor vanaf het Subboreaal (c. 5.660- 2.400 BP). Het aandeel boompollen is hoog in verhouding. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor cultuurgewassen of akkeronkruiden. Toch weten we zeker dat die in de omgeving geweest moeten zijn: archeologisch is een vroege bronstijderf bekend dat vlakbij heeft gelegen (ten oosten van de Looërenkweg iets ten noorden van 't Hummel) en ook bij het ven zelf moet een erf hebben gelegen: er is immers sprake van een waterkuil en een grote materiële neerslag inclusief een strooiing van houtskool uit deze periode. Waarschijnlijk lag dit erf op de later afgegraven zandkop naast boerderij Berghege. Bewoning in deze tijd ging in alle gevallen gepaard met akkerbouw. Het ven zelf was in deze periode overigens alleen een drasse plek, geen open water. Ook dit is vanuit archeologisch perspectief niet meer dan logisch: een waterkuil leg je immers niet aan in open water omdat dat zinloos is. Ook op de Looërenk zijn de bronstijdwaterputten aangelegd op de diepste plekken in het ven, dat op dat moment niet meer watervoerend was. De waterkuil in het ven heeft een diameter van 1,2 meter en was ca. een meter diep. Hoewel er bekapt hout (hazelaar) is gevonden in de put, heeft deze geen beschoeiing gehad. In de vulling werd verder het nodige aardewerk gevonden,

alsmede een vuurstenen pijlspits en een complete granieten maalsteen (zadelvorm). Deze laatste is pas op de plek gelegd nadat de kuil opgevuld was. Mogelijk gaat het om een zogenaamd verlatingsoffer. Het aardewerk omvat potbekeraardewerk en verder ook minder duidelijk, onversierd aardewerk. Een tweede, kleinere kuil kan mogelijk eveneens als een waterkuil worden aangemerkt. Hoewel vondstmateriaal hierin ontbreekt, is het goed mogelijk dat het hier om de voorganger van de grote waterkuil gaat. De bovenste veenlaag is 14C-gedateerd tussen 1415 en 1505 cal v.Chr., ergens in de midden-bronstijd dus. Ook hier is sprake van elzen/berkenbos en zijn er geen aanwijzingen meer voor open water of oevervegetatie. Deze veenlaag ligt verder over de waterkuil heen. Het pollenspectrum duidt op een meer open landschap dan in de vroege bronstijd, en er is zelfs stuifmeel van gerst of tarwe aangetroffen. Rond het ven zijn weliswaar op archeologische gronden geen duidelijke aanwijzingen voor een erf in de midden-bronstijd gevonden, maar op de Looërenk zijn, net ten noorden van het ven daar, wel enkele fasen van boerderijen uit die tijd aangetroffen. De afstand tussen beide locaties is gering. Rondom het ven is vondstmateriaal verzameld. Dit bestaat uit weinig diagnostische scherven. De baksels ervan komen echter overeen met het materiaal in het ven, waardoor het aannemelijk is dat het om materiaal uit de vroege bronstijd gaat. Ook komen enkele gepolijste scherven voor die uit de late bronstijd lijken te dateren. Daarnaast is er redelijk wat vuursteen gevonden. Dit is materiaal dat in een weinig beheerste afslagtechniek is vervaardigd, en dus zeker niet mesolithisch is. Aangezien na de vroege bronstijd (op enkele importstukken na) vrijwel geen vuursteen meer werd gebruikt, is het aannemelijk dat dit materiaal eveneens uit de vroege bronstijd dateert. Bij eerder onderzoek werden op hetzelfde veld ook nog twee vuurstenen pijlspitsen uit het late neolithicum of vroege bronstijd gevonden die vergelijkbaar zijn met de spits uit de waterkuil.

Ten noorden van het ven werden ook enkele kuilen gevonden. Deze kuilen bevatten weinig diagnostisch materiaal. Op grond van het weinige aardewerk is een datering in de vroege bronstijd het meest voor de hand liggend, maar de heterogene vulling van één ervan doet ondanks dat eerder een middeleeuwse datering vermoeden. De kuilen liggen in de nabijheid van de afgetopte zandkop waarvan vermoed wordt dat hier het erf uit de vroege bronstijd gelokaliseerd moet worden. Dit is een ander erf dan dat bij 't Hummel. Ten noorden van het ven vinden we twee parallelle greppels die duidelijk twee fasen van een en dezelfde structuur vertegenwoordigen. Ofschoon er aardewerk en vuursteen uit de vroege bronstijd in is aangetroffen, is het aannemelijker dat ze jonger zijn. Kleine brokjes tefriet die eveneens werden aangetroffen zijn kenmerkend voor de periode late bronstijd tot volle middeleeuwen (hierna werd graan niet meer in huis gemalen maar in een molen). Wat misschien echter nog een sterkere aanwijzing is, is het feit dat een greppel met dezelfde breedte en oriëntatie met behulp van 14C gedateerd is op 779-883 cal. na Chr., ofwel in de Karolingische tijd. Zeer waarschijnlijk gaat het om kavelgreppels. Deze vallen qua datering min of meer samen met de ontginning van het terrein, waarbij het regenerende eikenbos verstookt werd tot houtskool, waarna de grond in gebruik werd genomen als akkerland. Dit weten we aan de hand van vele tientallen houtskoolmeilers die verspreid over de Looërenk zijn aangetroffen en waarvan er vele zijn gedateerd (685-780 cal. na Chr.) en waarvan het houtskool ook botanisch is onderzocht. Pal boven het ven werd ook zo'n houtskoolmeiler aangetroffen. Alleen het onderste deel ervan was nog bewaard onder de oude akkerlaag. De diameter bedroeg 1,15 meter. Het houtskool in de kuil is gedateerd op 670-775 cal. na Chr., waarmee hij even oud is als de andere meilerkuilen op de Looërenk. Vanwege het "oud houteffect" kan het zijn dat de productie van de houtskool nog in de 9e eeuw heeft plaatsgevonden. Het vermoeden bestaat dat de exploitatie van het gebied heeft plaatsgevonden vanuit het in de late middeleeuwen adellijke leengoed 't Meijerink.